

RİZE'DE VATAN CEPHESİ THE FATHERLAND'S FRONT IN RIZE

Sinan BAŞARAN

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Tarih Bölümü

sinan.basaran@erdogan.edu.tr

ORCID: 0000-0000-5465-0859

ÖZ

Geliş Tarihi:
22.11.2022

Kabul Tarihi:
18.12.2022

Yayın Tarihi:
30.12.2022

Anahtar Kelimeler
Vatan Cephesi, Rize,
Demokrat Parti,
Cumhuriyet Halk
Partisi.

Keywords
Fatherland Front,
Rize, Democrat
Party, Republican
People's Party.

Türk siyasal hayatında kutuplaşmanın önemli örneklerinden birisi Vatan Cephesi olayıdır. 1957 genel seçimlerinin ardından oylarını artıran CHP'nin başını çektiği muhalefetin ortak tavır sergilemesi ve iktidarı kışkırtıcı söylemleri, DP'nin harekete çekmesine ve Başbakan Adnan Menderes'in "Nifak Cephesi" diye tanımladığı muhalefete karşı Vatan Cephesi'ni kurmasına yol açtı. Menderes'in 12 Ekim 1958 tarihli konuşması ile başlayan ve 27 Mayıs 1960 günü gerçekleşen askeri müdahaleye kadar yaklaşık 20 ay devam eden bu süreçte partiler arası kıyasıya bir çekişme yaşandı. Bu rekabet, halkın daha fazla politize olmasına ve ayrışmasına neden oldu. Bu çalışmada Rize vilayetinde DP'nin Vatan Cephesi kurma faaliyetleri irdelenmiştir. Rize halkının partiler arası geçiş nedenlerine değinilmiştir. İktidar ve muhalefet teşkilatlarının yoğun olarak yürüttüğü bu dönemki faaliyetler sonucunda Rize'de Vatan Cephesi'ne katılımın, dolayısıyla DP'ye iltihakların daha çok olduğu görülmüştür. Halkın DP'ye yöneliminde Menderes'in çağrısının etkili olmasının yanı sıra muhalif partilerin birleşmesinin de önemli tesiri olmuştur. CHP dışında özellikle son iki seçimde vilayette oylarını arttıran CMP'den DP'ye yoğun bir geçiş gözlemlenmiştir.

ABSTRACT

One of the important examples of polarization in Turkish political life is the Fatherland Front movement. The common attitude of the opposition led by the CHP, which increased its votes after the 1957 general elections, and the provocative rhetoric of the government led the DP to take action and to establish the Fatherland Front against the opposition, which Prime Minister Adnan Menderes defined as the "Discord Front". In this process, which started with Menderes' speech on October 12, 1958 and continued for about 20 months until the military intervention made on May 27, 1960, there was a fierce rivalry between the parties. This rivalry caused the public to become more politicized and segregated. In this study, the activities of DP to establish a Fatherland Front in Rize province are examined. It was seen that the participation in the Fatherland Front and therefore the annexation to the DP was more in Rize as a result of the activities carried out intensively by the government and opposition organizations in this period. Menderes' call, along with the unification of the opposition parties, was effective in the orientation of the people to the DP. Apart from the CHP, an intense transition was observed from the CMP, which increased its votes in the province especially in the last two elections, to the DP.

DOI: <https://doi.org/10.30783/newsosbilin.1208806>

Atıf/Cite as: Başaran, S. (2022). Rize'de vatan cephesi. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(4), 2572-2582.

Giriş

Çok partili hayatın yeniden başladığı 1945 yılından itibaren artarak devam eden iktidar-muhalefet gerginliği, Demokrat Parti (DP) iktidarının üçüncü döneminde doruğuna ulaşmıştı. Ülkede artan demokratik, siyasal, ekonomik huzursuzluklara, parti içi hizipleşmelere ve istifalara rağmen DP, 1957 genel seçimlerini zorda olsa kazanmıştı. Ne var ki güç kaybeden DP'ye karşı diğer partiler daha saldırgan bir siyaset izlemeye başlamıştı. Bu siyaset, DP kanadında öfkeyi arttırdı. Bununla beraber, 1958'de Irak'ta meydana gelen ihtilal haberlerinin muhalif basın tarafından uzun süre gündemde tutulması, Başbakan Adnan Menderes'i rahatsız etti. Durumu art niyetli bir hareket olarak değerlendiren Menderes, 6 Eylül 1958'de Balıkesir'de Demokrat Parti il kongresinde yaptığı konuşmada Irak ihtilaliyle ilgili şunları söyledi:

“Komşu bir memlekette öldürülenlerin cesetlerini haftalarca gazetelerinde neşretmek ve Irak ihtilâlinden imalı bir şekilde bahiste ısrar etmek suretiyle, yurdumuzda da bir serdengeçtinin harekete geçmesini kışkırtmak istemektedirler. Bu iktidarın da, her çareye başvurup yere vurulması icap ettiğini telkine çalışmaktadırlar. Adeta ‘Bunları da öldürecek bir serseri çıkmayacak mı?’ demektedirler.” (Zafer, 13 Ekim 1958; Öymen, 2013: 459).

Aynı günlerde yurt gezisinde bulunan CHP Lideri İsmet İnönü, hükûmete yönelik ağır söylemlerde bulunuyordu (Aslan, 2013: 130). Son seçimde oylarını ve milletvekili sayısını arttıran CHP muhalefetin dozunu arttırmaya başlamıştı (Doğaner, 2013: 33). CHP'nin faaliyetlerini, çıktığı Ege gezisinde il ve ilçelerdeki konuşmalarında “*ihtilalcilik*” olarak nitelendiren Menderes, Ana Muhalefeti, “*vatan satında nifak tohumları ekmek*”le suçladı (Öymen, 2013: 460-461). Muhalefetin yıkıcı diye nitelendirdiği faaliyetlerine karşı yayımladığı bir tamimle il teşkilatlarının harekete geçmesini istedi. 7 Ekim 1958 tarihli tamimde, partiler arası mücadelenin ülkeyi kardeş kavgasına getirebilecek tehlikeli bir yola saptığına vurgu yapılıyordu (Aslan, 2013: 130).

Öte yandan İnönü, 10 Ekim 1958 günü başlayan CHP İstanbul Kongresi'nde muhalefet partilerinin iş birliği yapması gerekliliğini savundu (Uyar, 2013: 41). Zaten muhalif partiler, seçim öncesinde aralarında bir takım görüşmeler yapmış ve neticesiz kalan ittifak girişimlerinde bulunmuşlardı. Neticede Köylü Partisi (KP) ile Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP), Hürriyet Partisi (HP) ile Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) aralarında birleşmeye dönük görüşmeler başladı. Muhalefetin bu girişimleri ve sert söylemleri, DP'yi daha somut adımlar atmaya zorladı. Menderes, CHP başta olmak üzere muhalefet partileri için “*Nifak Cephesi*” tanımlaması yapmıştı. 12 Ekim 1958'de Manisa'da yaptığı konuşmada bu Nifak Cephesi'ne karşı iktidarın “*Vatan Cephesi*”ni kuracağını duyurdu (Öymen, 2013: 460-461). Çağrı sonrası yurdun her yerinden partili-partisiz pek çok kişi Vatan Cephesi'ne ve DP'ye katılmaya başladı. İktidar partisinden istifa edenler de CHP ve HP'nin önderliğinde oluşturulan *Güç Birliği*'ne (Tunç, 2017: 199), dolayısıyla CHP'ye katılıyordu.

Bu çalışmada yukarıda ifade edilen siyasi çekişmenin Rize vilayetindeki yansımaları konu alınmaktadır. Vilayetin bahsi geçen yıllardaki siyasi eğilimi daha ziyade DP'ye yakındır. Hatta son üç genel seçim değerlendirildiğinde tablonun şu şekilde olduğu görülür:

1950 seçimlerinde DP en çok oyu, yaklaşık %70 oranla Rize'den almıştır. Aynı seçimde CHP %30 oy alırken, bağımsızların oy oranı %1'in altında kalmıştı. 1954 seçimlerinde ise vilayette oyların dağılımı; % 68 DP, %25 CHP, %5 CMP ve %2 bağımsız adaylar şeklindedir. DP ve CHP, 1954 seçimlerinde ülke genelinde aldıkları oyun altında bir oyu Rize'de almıştır. Sadece CMP, Rize'de ülke genelindeki ortalamanın üzerine çıkmayı başarabilmişti. 1957 seçimlerinde oy dağılımı, % 50,6 DP, %30,8 CHP ve %18,4 CMP olarak gerçekleşti. Seçime Rize'den girmeyen HP'ye de sandıktan 148 oy çıktı. 1954 seçimlerinde bir öncekine kıyasla DP'nin Rize'deki %2'lik olan oy kaybı, son seçimde %17'inin üzerine çıkmıştı. CHP bir önceki seçime göre oylarını %5 arttırırken en büyük çıkışı %13'ün üzerinde oy artışıyla CMP yakalamıştı (Başaran, 2019, 67, 79, 80, 85). Görüldüğü üzere çalışmaya konu yıllarda DP'nin Rize'deki oylarında ciddi bir düşüş vardır. Çalışmada ağırlıklı olarak arşiv belgeleri ve basından istifade edilmiştir.

Rize'de Vatan Cephesi'nin İlk Gelişimi

Adnan Menderes'in Vatan Cephesi'nin kurulacağını açıklamasının hemen ardından Rize vilayetinde muhalefet partilerinden peş peşe istifalar geldi, Vatan Cephesi'ne ve DP'ye geçişler başladı. Vatan Cephesi'ne katılan bazı kişiler, bu durumu Başbakan'a çektikleri telgraflarla bildirdiler. Bu yönde eldeki ilk belge, 23 Ekim 1958 tarihli Rize merkeze bağlı Karadere bucağının Yokuşlu köyünden İsmail Yılmaz adınadır. Yılmaz, telgrafta Başbakan'ın

çağrısı üzerine Vatan Cephesi yolunda birleşmek için CHP'den istifa ederek DP'ye katıldığını bildirmektedir. Yine aynı köyden Salih Yılmaz çektiği telgrafta, bir grup partili arkadaşı ile CHP'den istifa ederek DP'ye geçtiğini belirtmektedir. Eldeki kayıtlarda CHP'den en çok istifanın Ardeşen ilçesinde gerçekleştiği görülür. Ardeşen'e bağlı Ağvan (Seslikaya) köyünden Faik Memoğlu ve Ali Yeğen aile efratları ile CHP'den istifa ederek DP'ye geçmişlerdir. 27 Ekim 1958 tarihli bir telgrafta, Makalısirit (Dikkaya) köyü¹ CHP Ocak Başkanı Ömer Kesici² ve idare heyeti üyelerinden Rıfat Sarıtaş ile Mustafa Kos 135 arkadaşları ile CHP'den ayrılarak DP'ye geçtikleri yazılıdır (BCA, 10.9/ 217.672.2).

CHP'de yaşanan istifalar arasında parti içi yolsuzluk iddiaları vardır. Böyle bir telgraf Ardeşen'in Bakoz (Yamaçdere) köyünden İbrahim Çırak imzasını taşımaktadır. Çırak, Menderes'e hitaben çektiği telgrafta ayrılık gerekçesini şu şekilde belirtmektedir:

“Bugüne kadar Halk Partisi saflarında çalışmakta idim. Parti arasında yapılan yolsuzluklardan tahammül edemediğimden yirmi beş arkadaşımın aileleriyle birlikte istifa ederek Demokrat Partisi'ne iltihak ettiğimizden ellerinizden öperiz.” (BCA, 10.9/ 217.672.2)

Ağvan köyünden Osman Haçoğlu ve Ahmet Yardımcı CHP'den istifa etme nedenlerini, partilerinin muhalefete yakışmayacak hareketlerine bağlamaktadır. Aynı ilçenin Gareorta (Ortaalan) köyünden Aziz Berber³, Sıfat (Pirinçlik) köyünden Fevzi Temelci ve Kâzım Öncü, Şenyurt köyünden Ahmet Vehbi Kavas, Işıklı köyünden⁴ Dursun Eskiçırak ve Ali Yakıcı, Aşağıdurak köyünden Asım Süzer ve Mehmet Tepecan, Şangul (Doğanay) köyünden Mustafa İslamoğlu CHP'den istifa ederek DP'ye geçenler arasındadır. Salıncık Muhtarı Mahmut⁵ Akdeniz, aynı köyden İsmail Keresteci, Mustafa Dereci 10 arkadaşıyla, Ağvan köyünden Ferhat Yeğenoğlu, Ali Yeğenoğlu 25 arkadaşıyla, Ardeşen'in Yayla Mahallesi'nden Nuri Kol, Fehmi Kulaber, Zeki Koçer 40 kadar arkadaşıyla DP'ye geçtiklerini bildiren telgraflar çekmişlerdir (BCA, 10.9/ 217.672.2; *Zafer*, 27 Aralık 1958).

İstifa edenler arasında parti ocak başkanları ve muhtarlar da görülmektedir. Eldeki kayıtlarda özellikle Ardeşen'e bağlı köylerde ocak başkanlığından istifa ederek DP'ye geçenler dikkat çekicidir. Buna göre; Tolikçet (Duygulu) köyünden CHP Ocak Başkanı Mustafa Çağaltay gönderdiği telgrafta, 65 arkadaşı ile DP'ye geçtiğini yazmaktadır. Makalısirit köyünden CHP Ocak Başkanı İbrahim Keseci, 28 Ekim 1958 tarihli telgrafında belirttiğine göre ocak idare heyeti ve 150 seçmen üyesi ile DP'ye kaydolmuştur. CHP Sinanköy Ocak Başkanı Dursun Tepegöz, Menderes'e gönderdiği telgrafta bir grup arkadaşı ile partilerinden istifa ederek DP'ye geçtiklerini bildirmektedir. Sinanköy Muhtarı Osman Özyanık da 29 Aralık 1958 tarihli telgrafında 1946 yılından beri CHP idare heyeti reisliği ve muhtarlığı yapmakta olduğunu ancak partisinin faaliyetlerinden rahatsızlık duyduğu için DP'ye geçmeye karar verdiğinden bahsetmektedir. Yukarıdurak köyü muhtarı Süleyman Kuru, CHP ocak başkanlığı ve ihtiyar heyeti reisliğinden istifa ederek, DP'ye kayıt olmuştur. Aşağıdurak köyü Muhtarı Osman Cin, CHP'den istifa ederek DP saflarına geçmiştir. CHP idare heyetinden Şevki Çamlı ve Hasan Reyhan, 16 Aralık 1958 tarihli telgraflarında 300 üyeyle DP'ye geçtiklerini ve üyelerinin imzalarının DP Çamlıhemşin Başkanlığı'na verildiğini belirtmektedir (BCA, 10.9/ 217.672.2). Görüldüğü üzere telgrafların bazılarında yüksek sayılarda istifalardan bahsedilmektedir. Sayıların doğruluğunun tespit edilmesi mümkün olmamakla beraber, abartılı olma ihtimali yüksek görülüyor.

Vatan Cephesi'ne kaydolan kişilerin isimleri her gün radyolardan okunuyordu. Devlet radyosunun iktidar partisinin siyasi faaliyetleri için kullanılması muhalefetin ciddi tepkisine neden olmuştur. Hatta bazı DP'liler de bu uygulamadan rahatsızdı. Ancak hoşnut olanlarda yok değildi. Bazı vatandaşlar çektikleri telgrafta adının radyodan okunmasını özellikle istemekteydi. Örneğin, Ardeşen'in Merkez Mahallesi'nden CHP idare heyetinden Mehmet Yar ile Işıklı köyünden Rıfat Savaş, 21 Aralık 1958 tarihinde ayrı ayrı çektikleri telgraflarda CHP'den istifa ederek Vatan Cephesi'ne katıldıklarını ve adlarının radyodan okunmasını talep etmişlerdi (BCA, 10.9/ 217.672.2).

¹ Günümüzde Çamlıhemşin'e bağlı bir köydür.

² 28 Ekim 1958 tarihli bir başka telgrafta Makalısirit köyü CHP Ocak Başkanı İbrahim Keseci olarak verilmekte ve DP'ye geçen kişi sayısı 150 olarak belirtilmektedir. Bk. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Fon Kodu: 10.9 Kutu No: 217 Gömlek No: 672 Sıra No: 2.

³ Berber sülalesi Ortaalan köyünden ayrılarak müstakil köy olan Yeşilyurt köyünde ikamet etmektedirler.

⁴ Günümüzde Ardeşen merkezde bağlı bir mahalledir.

⁵ Ad, bir başka belgede “Mehmet” diye geçmektedir. Bk. BCA, 10.9/ 217.672.2.

Rize’de DP’ye HP üyelerinden de katılım oldu. DP içerisinde ayrılan bir grup milletvekili tarafından kurulan HP’nin Rize il teşkilatı da ağırlıklı eski DP’lilerden oluşuyordu. HP, parti teşkilatının tüm çabalarına rağmen Rize’de beklenen ilgiyi görmemişti. Hatta parti, 1957 genel seçimlerinde ilden aday göstermemişti. Daha sonra HP, 24 Kasım 1958 günü düzenlediği Olağanüstü Kongre’de CHP ile birleşme kararı almıştı (Başaran, 2019: 53, 56). Eldeki belgelerden bu kararın Rize’de HP tabanında hoş karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Birleşme kararından kısa süre sonra HP’lilerden DP’ye geçişlerin meydana geldiği görülmektedir. 1955 yılına kadar DP Ardeşen İlçe Başkanlığı görevini yürütüp daha sonra DP’den istifa ederek HP Ardeşen İlçe Başkanlığı’nı kuran ve partinin teşkilat başkanlığını yürüten İbrahim Kaptan ile parti idare heyetinden Bahri Kahvecioğlu, Ziya Kahveci ve Rıfki Akay, telgraflarında partilerinin isabetsiz kararlarından dolayı pek çok üye ile istifa ederek DP’ye geçtiklerinden bahsetmektedir. Çamlıhemşin HP itibari ilçe idare heyetinden Mustafa Yıldız, Kâzım Reyhan ve Dursun Güneş, 12 Aralık 1958 günlü telgraflarında 1955 yılında DP’den ayrılarak geçtikleri HP’den istifa edip tekrar eski partilerine döndüklerini bildirmektedir (BCA, 10.9/ 217.672.2.). Konuya dair basında yer alan bir haberde adı geçen şahıslarla beraber 80 kişinin de istifa ettiği yazılıdır (Zafer, 22 Aralık 1958). İstifa eden HP’lilerden bir diğeri Ardeşen’in Merkez Mahallesi’nden Rıza Sütlü’dür. Sütlü, telgrafında DP’ye katılış nedenini şu cümlelerle izah etmektedir:

“İzmir nutkunuzu samimiyetle dinledim. Milletın mukadderatı için canla başla çalıştığınıza şahit olduğumdan 48 üye akrabamla HP’den istifa ederek DP’ye geçmiş bulunuyoruz. Bu hüsnü kabulden dolayı teşekkür eder samimi duygularımın ellerinizden öperim.” (BCA, 10.9/ 217.672.2.).

Rize’de CKMP üyelerinden de azımsanmayacak oranda DP saflarına geçen olmuştur. Parti, CMP ile TKP’nin 16 Ekim 1958 tarihinde birleşmesiyle meydana gelmişti. Birleşmeden önce her iki parti arasında Rize’de teşkilat ve oy potansiyelleri açısından CMP daha iyi bir durumdaydı. CMP, daha önce ifade edildiği gibi Rize’de 1954 seçimlerinde %5, 1957 seçimlerinde %18,4’e oy almıştı. TKP ise Çayeli ilçesi dışında il dâhilinde pek bir varlık gösterememişti. Parti, 1957 seçimlerinde Rize’den aday göstermemişti (Başaran, 2019: 52-53). Her iki partinin aldığı birleşme kararının Rize’de CMP tabanında hoş karşılanmadığı anlaşılmaktadır. Eldeki kayıtlar incelendiğinde Rize’de CMP ocak başkanları ve idare heyeti üyelerinden hatırı sayılır istifalar yaşandığı görülür. CMP Sıfat Köyü Ocak Başkanı Selver Canca (Zafer, 15 Aralık 1958) ve CMP Bakoz Ocağı Başkanı Ziver Kurttutan DP’ye geçmişlerdir. CMP Çamlıhemşin İtibari İlçe Başkanı Temel Yılmaz, İkinci Başkan İbrahim Özkan Adnan Menderes’e gönderdikleri 16 Aralık 1958 günlü telgrafta, Çamlıhemşin parti idare heyeti üyelerinden muhasip Niyazi Ocakçı ve diğer üyeler Nevzat Özkan, Kadir Bozacı ile partiye kayıtlı 800 üyenin DP’ye geçtikleri, bu kişilerin imzalarının Çamlıhemşin DP Başkanlığında bulunduğu belirtilmektedir. CMP Ardeşen İlçe Başkanı Ziya Bakoğlu gönderdiği telgrafta, 1956 yılında DP’den ayrılarak CMP’ye geçtiğini ancak bu kararının memleket ve millet zararına olduğunu anladığı için istifa ederek DP’ye döndüğünden bahsetmektedir. Karadere’ye bağlı CMP Geçitli Ocak Başkanı Ahmet Terzi ve üyelerden Muhittin Keler, Hasan Keler, Mehmet Terzi ve telgrafta adı geçen altı partili daha istifa gerekçelerini şu cümlelerle izah etmektedir:

“Muhalefetin son zamanlarda çeşitli politik oyunlarla milleti sürüklemek istediği karanlık uçurumun güç birliği altında olan birleşmesini yalnız CHP ve Hürriyet Partisi için değil CMP içinde bir emri vaki olarak telakki etmekteyiz.

Muhalefetin bu haliyle yurdumuzun berrak ufuklarında yaratmak istedikleri bulanık ve adeta bir ihtilal havasının yok edilme pahasına olarak aslında mensubu bulunduğumuz DP’nin şerefli saflarında daime emrinizde olarak 35 CMP’li ve Reis ile bütün ocak teşkilatı olarak CMP’den istifa edip DP’ye kaydolduğumuzu arz eder en derin saygı ile ellerinde öperiz.” (BCA, 10.9/ 217.672.2.).

Hemşin bucağına bağlı Bilenköy CMP İkinci Başkanı Eyüp Başaran telgrafında, partinin Köylü Partisi ile birleşmesi ve bugüne kadar Türk Milleti’nin kalkınma ve refahı yolunda çalışmadığına emin olmakla DP’nin Menderes’in memleket için azimle ve fedakârane çalışmakta olduğuna inandığı için aile efradı ile DP’ye geçmeye karar verdiğinden bahsetmektedir. Ardeşen’e bağlı Pelergivat (Akkaya) köyünden Mehmet Seferinoğlu, Çayırüzü⁶ köyünden Mehmet Çırak ve Yanivat (Bayırcık) köyünden Cemal Özel, İyidere bucağına bağlı Çiftlik köyünden Yılmaz, Erzin, Cesur, Akkar, Özdemir, Ayvaz, Tosun ve Güven ailelerinden bir grup vatandaş ve Karadere bucağı Fındıklı köyünden Sefer Akgün de aile efradı ile CMP’den istifa ederek DP’ye katıldıklarını bildiren telgraflar çekmiştir. Dikkati çeken bir başka istifa telgrafı ise Anadolu Ajansı Neşriyat Müdürlüğü

⁶ Günümüzde Çamlıhemşin’e bağlı bir köydür.

Radyoevi'ne gönderilmiştir. 28 Ekim 1958 tarihli bu telgrafta; CMP Karadere Dağdibi Mahallesi Ocak Başkanı Şaban Kukul, ocak idare heyeti üyelerinden Ömer Kukul ve Hasan Demirci, CHP'li Dağdibi Mahallesi Muhtarı Hakkı Kukul ve CHP'li üyelerden Vahit Özdemir ile Sefer Demirci'nin partilerinden istifa edip DP'ye geçtikleri yazılıdır (BCA, 10.9/ 217.672.2; Zafer, 27 Aralık 1958). Görüldüğü üzere iki farklı parti teşkilatından üyeler ortak bir telgraf göndermiştir.

Görüldüğü üzere Adnan Menderes'in çağrısı Rize'de etkisini göstermiş ve il çapında muhalif partilerinden istifalar, Vatan Cephesi ile DP'ye katılımlar gerçekleşmiştir. Ardeşen DP İdare Heyeti Başkanı İsmail Çırak ve Belediye Başkanı Mehmet Kabaoğlu, Parti Genel Merkezi'ne gönderdikleri 21 Aralık 1958 tarihli telgrafta, Ardeşen'de Vatan Cephesine ilginin yoğun olduğunu ve 2.000 den fazla kişinin DP'ye kaydolduğunu bildirmektedir (BCA, 10.9/ 217.672.2).

Öte yandan bazı istifa ve Vatan Cephesine katılım haberlerinin asılsız olduğu anlaşılmaktadır. DP'nin eski İkizdere ilçe başkanı olup daha sonra Hürriyet Partisi İkizdere ilçe başkanlığını görevini üstlenen Ömer Çilo, Zümrüt Rize gazetesine çektiği telgrafta, haberi olmadan DP başkanlığına çekilen bir telgrafta Vatan Cephesi'ne iltihak ettiğinden bahisle kaydının yapılmasını içeren telgrafın tamamen asılsız olduğunu bildirmektedir. Mensubu olduğu Hürriyet Partisi'nin feshiyle ilgili, "...liderlerimizin aldığı karara samimi olarak uyarak Güç Birliği'ne iltihak..." ettiğini bildiren Çilo, asılsız haberi tekdiz etmiştir (Zümrüt Rize, 29 Aralık 1958). Muhalefet partilerinin yanı sıra DP'den istifa edenler de yok değildi. Köprülü köyünden Muzaffer Aktaş, partinin gidişatını ülkenin faydasını görmediği için partisinden istifa etmiştir (Zümrüt Rize, 18 Kasım 1958).

1959 Yılında Rize'de Vatan Cephesi

Muhalif partilerden DP'ye katılım 1959 yılında da devam etti. Eldeki belgelere göre bu dönemde partiler arası geçiş, bir önceki dönemde olduğu gibi en fazla CHP'den DP'ye gerçekleşti. Rize merkezden Zelkif Atmaca, Hüseyin Atmaca, Osman Atmaca, Zincirliköprü köyünden İsmet Eksiki, İkizdere'nin Güneyce bucağı Kurtuluş Mahallesi'nden Bakkal Osman CHP'den istifa ederek DP'ye geçmiştir. Esentepe köyünden bir vatandaş,⁷ 2 Mart 1959 tarihli telgrafında partisinden istifa ve Vatan Cephesi'ne geçiş nedenini, "DP'nin feyizli çalışmaları ile meydana getirilen büyük eserler karşısında 10 seneden beri kayıtlı bulunduğum Halk Partisinden geri zihniyetinde kalmaya memleketi zararlı gördüğümden..." sözleriyle açıklamaktadır (BCA, 10.9/ 217.672.2).

Ardeşen'in Merkez Mahallesi'nden İbrahim Gurdal ve 14 kişilik aile efradı, Müftü Mahallesi'nden Rıza Sevim, Armağan köyünden Mehmet Ali Aşık, Bakoz köyünden İsmail Açıkmeşe ve eşi Fatma Hanım, Seslikaya Köyü Muhtarı Osman Ertan, Murat Köyü Muhtarı Osman Demirci ile aynı köyden Ahmet Yangın, İdris Birinci, Osman Sezgin ve Recep Kesimal, Gare (Işıklı Mahallesi) köyünden Nazım Yanık ve yine aynı köyden CHP İtibari Bucak Başkanı Rıfat Gültekin CHP'den istifa ederek DP'ye geçenler arasındadır. Ardeşen'in Ortaalan köyünden Remzi Tiryaki, 31 Mart 1959 tarihli telgrafında 20 arkadaşıyla CHP'den istifa ettiğini ve DP'ye kayıt olduğunu belirtmekle birlikte adının radyodan okunmasını talep etmiştir (BCA, 10.9/ 217.672.2).

Derepazarı bucağından Selimoğlu, Bekiroğlu ve Kalyoncu ailelerine mensup 16 kişi, 12 Eylül 1959 tarihli telgraflarında, CHP'ye üye olmamakla birlikte bugüne kadar CHP adına çalıştıklarını, ancak CHP'nin iktidara gelmek için her türlü yolu denemesini doğru bulmadıklarını, bununla birlikte CHP'nin DP'nin ülkeye yaptığı sayısız eseri toptan inkâr eden tutumundan dolayı DP'ye kaydolduklarını belirtmektedir. İslampaşa Mahallesi'nden 8 CHP'li telgraflarında, hükümetin icraatlarını takdir ettikleri ve CHP'nin siyasetini beğenmedikleri için DP'ye geçtiklerini ifade etmektedir (BCA, 10.9/ 217.672.2).

Merkeze bağlı Tekke köyünden Hasan Trankaş, 2 Şubat 1959 tarihli telgrafında DP dönemindeki kalkınma hareketlerini inkâr ettiği ve üç gün önce köyünde yapılan kongrede söylenen yalanlara tepki olarak partisi CHP'den istifa ederek DP'ye geçtiğinden bahsetmektedir. İkizdere'nin Gürdere köyünden Mahmut Baş ve Bayırköy'den Ekşi ailesinden bir grup CHP'den istifa ederek DP saflarına geçmiştir. Çayeli'den İslam Çolak, aile efradı ile CHP'den ayrılarak Vatan Cephesi'ne katılmıştır. Pazar ilçesinden çekilen 11 Kasım 1959 tarihli bir telgrafta ise 200'e yakın kişinin CHP'den ayrılarak DP'ye geçtiği belirtilmektedir (BCA, 10.9/ 217.672.2).

İslampaşa Mahallesi'nden Hüseyin Camadan ve on arkadaşı, kayıtlı oldukları CHP teşkilatından istifa etmişlerdir. İstifa mektubunda, Halk Partisi'nin muhalefet vazifesini lâıyıkıyla yapamadıklarını beyan eden

⁷ Belgede adı okunmuyor.

İslâmpaşalı gençler, DP'ye geçip mahallelerinde bir Vatan Cephesi ocağı açacaklarını bildirmiştir (Memleket, 20 Kasım 1959).

Partililerin yanı sıra daha önce hiçbir siyasi partiye üye olmamış vatandaşların da Vatan Cephesine katıldığı görülmektedir. Bu kişilerden biri olan Rize'nin Kale Mahallesi'nden Can Bayar, 15 Şubat 1959 tarihli telgrafında Vatan Cephesi'ne katılma gerekçesini şu cümlelerle izah etmektedir:

“Hiçbir partiye intisap etmemek ve tarafsız kalmak istiyordum. Buna rağmen yüksek sevgi idareniz altında Demokrat Partinin memlekete yapmış ve yapmakta olduğu bunca hizmetleri çekinmeden inkâr eden bir zihniyetin haksız hücumları karşısında tarafsız kalmaya daha fazla tahammül edemeyerek aynı mahalleden on arkadaşıyla birlikte Vatan Cephesi'ne iltihak ettiğimizi arz eder, hürmetlerimizi sunarız.” (BCA, 10.9/ 217.672.2).

Yine daha önce hiçbir partiye üye olmadığını belirten Pazar ilçesi Soğuksu Mahallesi'nden Sıtkı Acar, Çayeli'den Halim Çalım ve Ömer Şuşaoğlu ve İslampâşa Mahallesi'nden bir grup vatandaş Vatan Cephesi'ne katılmıştır (BCA, 10.9/ 217.672.2).

Öte yandan CKMP'deki çözülmenin 1959 yılında da devam ettiği görülmektedir. Ardeşen'in Müftü Mahallesi'nde ikamet eden ve 1947 yılında DP kurucularından iken 1955'te arkadaşlarıyla geçimsizlik yüzünden DP'den ayrılarak MP'ye geçen ve partinin ilçe başkanlığını yürüten Sabit Başaran, aile efradıyla birlikte yeniden DP'ye dönmüştür. Sütlüce köyünden Kasım Arıcı, Zincirliköprü köyünden Harun Köse, Sabit Köse ve Ahmet Köse, Rize'de manifaturacılık yapan Hüseyin İstif ve 15 arkadaşı, Kibleadağı köyünden Ahmet İstiklal ve eşi, CKMP'den ayrılarak Vatan Cephesi'ne geçenler arasındadır. Yine Güneysu bucağına bağlı Kiremit köyünden Kara ve Yiğci ailelerinden 16 kişi telgraflarında, “HP (Halk Partisi) devrinde sefalet içerisinde bulunan Türkiye, DP döneminde kalkacağı, kendi nahiyelerinde Nahiyе binası, çay atölyesi ve köprü yapıldığı”nı belirterek CKMP'den ayrılarak Vatan Cephesi'ne gelmişlerdir. Ardeşen'in Mutafı (Gündoğan) köyünden Şevket Tiryaki, CMP ocak başkanlığından istifa ederek DP'ye kaydolmuştur. Şangul köyü CMP Ocak Başkanı Kazım Yaşayan, gönderdiği 29 Ocak 1959 günlü telgrafta 42 arkadaşı ile MP'den istifa ederek DP'ye geçtiğini bildirmiştir. Ardeşen'e bağlı Küçükköy CMP Ocak Başkanı Behçet Kal telgrafında, partinin 31 üyesi ile istifa ederek DP teşkilatına kayıt olduklarından bahsetmektedir. Hemşin'inin Kantarlı Köyü CMP Ocak Başkanı Yusuf Yüce, telgrafında ailesi ve 30 CMP üyesiyle DP saflarına geçtiğini belirtmektedir (BCA, 10.9/ 217.672.2). DP İl İkinci Başkanı Avukat Nazım Tarakçıoğlu, Çayırüzü köyünden Mehmet Özkurt, Gare köyünden Rifat Gültekin'in CKMP'den ayrılarak DP'ye geçtiklerini Genel Merkez'e rapor etmiştir (BCA, 10.9/ 217.672.2).

Hürriyet Partisi İl İdare Kurulu Üyesi Hasan Metin, partisinin CHP ile aldığı birleşme kararını demokrasinin gelişmesine mani bir durum ve DP iktidarına karşı haysiyetsizce bir tedbir olarak gördüğünü belirterek partisinden istifa ederek, akrabalarından yaklaşık 35 kişiyle 1946 yılında kurucuları arasında bulunduğu DP'ye yeniden kaydolmuştur (BCA, 10.9/ 217.672.2).

DP yanlısı basında ve devlet radyosunda Vatan Cephesi'ne katılım hususunda çıkan bazı haberler muhalif partiler tarafından yalanlanmıştır. 29 Ocak 1959 günlü Ankara radyosunda CHP'den istifa ederek Vatan Cephesi'ne katıldığı için adı okunan ve 35 arkadaşı ile DP'ye geçtiği bildirilen İsmail Çorbacı hakkında CHP Çayeli ilçe teşkilatından açıklama yapılmıştır. Açıklamaya göre Çorbacı partiden birkaç yıl önce istifa etmiştir ve onunla birlikte istifa edip Vatan Cephesi'ne katılan başka kişiler yoktur.

“Ankara radyosunun 29.1.1959 günkü yayınında partimizden 35 arkadaşı ile birlikte ayrılarak DP'ye geçtiği bildirilen ve CHP Haramtepe Ocak Başkanı olarak ilan edilen İsmail Çorbacı 1956 yılından sonra ocak başkanı seçilememiş ve 1957 de de partimizden istifa etmiştir. Radyonun yeni gibi göstermek istediği istifa budur. Kendisiyle birlikte istifa eden hiç kimse yoktur.” (Ulus, 8 Şubat 1959).

Bir diğer yalanlama, Çayırüzü köyünden Muhammet⁸ Kurt'un DP Genel Merkezine gönderdiği telgrafta dairdir. Kurt, telgrafında, köyünde başkanlığını yaptığı CHP'den, iktidar hırsları ile hareket ederek kalkınan Türkiye'yi baltaladığı düşüncesiyle 210 kadar bir kişiyle DP'ye geçtiğini bildirmiştir (BCA, 10.9/ 217.672.2). Radyondan da verilen bu haber, CHP tarafından yalanlanmıştır. Parti teşkilatı, Muhammet Kurt'un CHP ile bir ilgisinin

⁸ Bazı belgelerde “Mehmet” diye geçmektedir.

bulunmadığı gibi Çayırdüzü köyünden Halk Partisinden herhangi bir ayrılma olmadığını belirtmiştir. Hatta köydeki DP'lilerden bazılarının Güç Birliği'ne katıldığını iddia etmiştir.

“Mehmet Kurt'un CHP ile bir ilgisi bulunmadığı gibi, Çayırdüzü köyünden Halk Partisinden herhangi bir ayrılma da olmamıştır. Bu köyde 1957 seçimlerinde CHP 95, DP 99, CMP 52 oy almışlardı. Seçimlerden sonra iktidarın tutumunu beğenmeyen birçok kişi de DP den ayrılmış ve CHP saflarında Güçbirliği cephesine katılmışlardır.” (Ulus, 4 Haziran 1959).

Fındıklı Köyü DP Ocak Başkanı Ahmet Yılmaz, DP Kalkandere İlçe Başkanlığına gönderdiği dilekçede Ege seyahati sırasında İsmet İnönü'ye yapılan muameleden duyduğu üzüntü ve utanç nedeniyle partisinden istifa ederek CHP saflarına katıldığını bildirmiştir (Zümrüt Rize, 4, 9, 23 Haziran 1959).

Görüldüğü üzere ilde süren karşılıklı cepheleşmede DP daha çok tercih edilmektedir. Ardeşen DP İlçe Başkanı İsmail Çırak'ın ilçede gerçekleşen muhtarlık seçimlerine dair genel merkeze verdiği rapora göre, Şentepe Mahallesi muhtarlık seçiminde CHP, Millet Partisi adayını, Düz Mahallesi'nde de Millet Partisi CHP'yi desteklemişti. Buna rağmen seçimi Şentepe Mahallesi'nde 27'ye karşı 76 oyla ve Düz Mahallesi'nde 42'ye karşı 57 oyla DP kazandı. Her üç partinin de seçime girdiği Merkez Mahallesi'nde CHP 39, MP 27 ve DP 135 oy aldı (BCA, 10.9/ 217.672.2).

Öte yandan DP'li idarecilerin il dâhilinde Vatan Cephesi açtırabilmek için çeşitli vaatlerde buldukları iddia edilmiştir. Basında yer alan bir haber göre, halka Vatan Cephesi Ocağı açmaları karşılığında mahalle yollarının düzeltileceği veya çay atölyesi açılacağı yönünde vaatler verilmiştir. Aynı haberde, İslampaşa Mahallesi'nde Vatan Cephesi açılması karşılığında çay atölyesi açılacağı vaadinde bulunduğu yazılıdır (Zümrüt Rize, 4 Haziran 1959).

DP'ye kayıtlar devam ederken, telgraflardan DP il teşkilatında ciddi sıkıntılar olduğu anlaşılmaktadır. Başbakan Adnan Menderes'e Rize'den çekilen 16 Mart 1959 tarihli bir telgrafta şöyle bir sıkıntı dile getirilmektedir:

“Şahsi ihtiras ve arzuların tahakkuku uğruna vilayetimiz Merkez İlçe DP İdare Heyetinin işten el çektirilmesini temin eden İl Geçici Kurulunun tutumu teşkilatın zaafına ve hatta tamamen yok olmasına sebep olacağı esefle müşahede edilmektedir. Çok sevdiğimiz partimizin selameti için durumun ıslahına kadar genel merkezden bir müfettişin vilayetimizde bulundurulmasını arz ve istirham ederiz.” (BCA, 10.9/ 217.672.2)

Bir başka telgrafta Demokrat Partili bir grup, 1958 kongrelerinin yenilenmesi için işten el çektirilen vilayet idare heyeti yerine kurulan Geçici İl İdare Kurulunun suiniyetle hareket ettiği ve yerlerini sağlamlaştırmak için tüzüğe aykırı davrandıkları, Salarha beldesinin Kömürcüler köyünde tüzüğe aykırı kongre yapıldığı iddialarında bulunmuş, birlik ve beraberliğin bozulmaması için acil bir müfettiş gönderilmesini talep etmiştir (BCA, 10.9/ 217.672.2).

Yaşanan anlaşmazlıklar neticesinde DP eski il idare heyeti üyelerinden Av. Nazım Tarakçıoğlu ile Hamdi Fırat ve Cemal Tavukçuoğlu DP'den ihraç edilmiştir (Zümrüt Rize, 30 Temmuz 1959). Gerek teşkilattaki huzursuzluk gerekse hükümetin bir takım politikalarından ötürü Rize'de DP kanadında da hatırı sayılır istifalar olmuştur. Kalkandere'nin Yumurtatepe köyü ile Dağdibi, Merkez, Taşçılar ve Tatlısu mahallelerinden bazı DP'liler partilerinden istifa etmiştir (Zümrüt Rize, 23 Haziran 1959). Pazar'a bağlı Derinsu köyünden Nazım Bakoğlu on kişilik aile efradı ile DP'den istifa ederek CHP'ye kayıt yaptırmıştır (Zümrüt Rize, 10 Temmuz 1959).

DP ve CKMP üyelerinden Kamil Taşçı, Memiş Ketenci ve Mehmet Geniş CHP'ye geçmişlerdir (Zümrüt Rize, 2 Temmuz 1959). Yine Fındıklı ilçesinin Sümer Köyü CHP Ocak Kongresi'nde beş kişi CHP'ye kaydolarak Güç Birliğine katılmıştır (Zümrüt Rize, 19 Mayıs 1959). Aynı şekilde Güneyce'den bazı DP'liler istifa ederek CHP saflarına geçmiştir. Merkeze bağlı Paşakuyu Mahallesi'nden Mehmet Piliç, İnönü'nün başına atılan taştan ötürü, DP'den ayrılarak CHP'ye geçtiğini belirtmiştir (Zümrüt Rize, 29 Aralık 1959).

İkizdere'nin Demirkapı köyü CKMP Ocak Başkanı Aziz Turanlı ve Dereköy DP ocağından Abit Ekşi, Ömer Ekşi, Ali Ekşi partilerinden istifa ederek CHP'ye kayıt yaptırmışlardır. Abit Ekşi ve Ömer Ekşi yeniden seçilen CHP Dereköy Ocağı Müteşebbis Heyeti'ne alınmıştır. DP üyelerinden Şevki Ekşioğlu Zümrüt Rize gazetesine gönderdiği yazıda, İsmet İnönü'ye karşı iktidarın tutumunu beğenmediği için partisinden istifa ettiğini ve CHP saflarına geçtiğini ifade etmiştir (Zümrüt Rize, 11 Temmuz 1959). Güneysu'ya bağlı Yeşilyurt köyünden Hüseyin Erbaş ve oğlu Mehmet 15 arkadaşı ile CHP'ye kayıt olmuştur (Zümrüt Rize, 22 Temmuz 1959). Zümrüt Rize gazetesinin verdiği bir diğer habere göre Pekmezli köyünden 22 genç CHP'ye kaydolmuştur (Zümrüt Rize, 22 Eylül 1959). Aynı gazetenin bir başka haberinde Çayeli'ne bağlı Musadağı köyünden de bir grup vatandaşın

DP'den istifa ederek CHP'ye katıldığı yazılıdır (Zümrüt Rize, 19 Ekim 1959). Kömürcüler Köyü'nde 1950 seçiminde bir, 1954'te sekiz ve 1957'de 14 oy alabilen CHP'nin 1959'da bu köydeki üye sayısı 75'e ulaşmıştır (Zümrüt Rize, 22 Ekim 1959). Pazar'ın Aktaş köyünde DP'li 25 kişi ve Alçılı köyünden 61 DP'li partilerinden istifa ederek CHP'ye geçmiştir (Zümrüt Rize, 1, 11, 22 Aralık 1959).

CHP Derepazarı bucak kongresinde söz alan Selahattin Selimoğlu, 1957 seçimlerinden bu yana CHP'ye katılımın çok olduğunu fakat bu katılımların CHP kurullarının çalışmasının ürünü olmayıp DP iktidarının hatalarından kaynaklandığını, metotlu ve iyi bir çalışma ile bugünkü iltihaklardan çok daha fazla taraftar temini mümkün olabileceğinden bahsetmiştir (Zümrüt Rize, 7 Aralık 1959).

Siyasal alanda yaşanan bu kutuplaşma ve artan istifalardan ötürü CHP, heyetler oluşturarak yurt çapında gezilere başlamıştır (Zümrüt Rize, 8 Temmuz 1959). İlçe ve köy ocak kongreleri kalabalık katılımlarla gerçekleştirilmiş ve sık sık vatandaşlarla görüşülmüştür. CHP kanadında faaliyetlerin hızlanmasının bir diğer nedeni erken seçim olabileceği düşüncesidir. Beklenen bu seçimde Rize'den iyi bir netice almak isteyen CHP Genel Merkezi'nin bu vilayete ağırlık verdiği basında yer almaktadır (Zümrüt Rize, 19 Ekim 1959).

1960 Yılında Rize'de Vatan Cephesi

Eldeki belgelere göre 1960 yılı içerisinde de DP'ye katılım devam etti. Azaklıhoca köyünden Yılmaz, Kaya ve Özdemir ailelerinden bir grup CHP'den istifa ederek DP'ye katıldı. Merkeze bağlı Yeniköy Mahallesi'nden Mehmet İnanç DP Genel Merkezi'ne gönderdiği telgrafta 131 arkadaşı ile istifa ederek DP'ye iltihak etti (BCA, 10.9/ 217.674.4). Aynı şekilde Güneysu'nun Güneli köyünden Kazım Peçe, Derepazarı'na bağlı Kirazdağı köyünden Akgün, Albayrak, Berber, Bursalı ve Deniz ailelerinden bir grup kişi CHP'den istifa ederek Vatan Cephesine katıldılar (Memleket, 26 Ocak 1960; Memleket 9 Şubat 1960; BCA, 10.9/ 217.674.4).

Yine CHP'den istifa eden Pazar'ın Güneyköy Muhtarı Mehmet Tabanlı, 27 Ocak 1960 tarihli telgrafında, CHP'nin nasıl ihtiras peşinde koştuğunu gördüğünü ve DP döneminde memlekette yapılan sayısız eserleri inkâr etmesini doğru bulmadığını ifade etmiştir. İnönü'nün halkı geri ve ileri unsurlar diye ikiye ayırmasını ve partinin eskiden olduğu gibi büyük vatandaş kütlelerini hakir görmeye başlamasını üzüntüyle karşıladığı belirten Tabanlı, eski partisine kabul edilmesini istemiştir. Ardeşen'in Ortaalan köyünden Ahmet Şevket Güner ve bir grup arkadaşı, Hemşin'in Nurluca köyünden İsmail Çakır ile ailesi ve bir grup arkadaşı da Vatan Cephesine geçtiler. Fındıklı'nın Derbent köyü CHP eski ocak idare heyetinden İlyas Arslan, Cevdet Özer, İhsan Arslan, Mustafa Karadeniz, Arslan Yazıcı gönderdikleri ortak telgrafta Vatan Cephesi'ne kaydolduklarını bildirmişlerdir. Fındıklı ilçesinden Behçet Mahmut Yazıcıoğlu ve bir grup arkadaşı gönderdikleri ortak telgrafta, "*Mensubu bulunduğumuz CHP ve CKM partilerinin yıkıcı, sinsî ve gayrisamimî faaliyetlerinden nefretlik duyarak 20 kişi ile birlikte DP'ye geçtik.*" demiştir (BCA, 10.9/ 217.674.4). Topkaya köyü CKMP Ocak Başkanı İsmail İnce ve bir grup arkadaşı, merkeze bağlı Kurtuluş köyünden Aktepe ve Mavi ailelerinden bir grup CKMP'den istifa ederek DP'ye katılmıştır (Memleket, 29 Nisan 1960; Memleket, 14 Mayıs 1960).

Vatan Cephesi'ne katılımla beraber ilçe ve bucaklarda Vatan Cephesi ocaklarının da kurulmasına başlandı. DP Rize İl Başkanı Yusuf Tiryaki parti genel merkezine gönderdiği 16 Nisan 1960 tarihli telgrafta, Güneysu'nun Adacami köyünden CKMP Ocak idare heyetinin tamamı, CHP'den ve müstakillerden 56 kişilik bir grubun partilerinden istifa ederek köylerinde Vatan Cephesi ocağı açtıklarını bildirmektedir. Yine Nisan ayının ilk haftası içerisinde Elmalı köyünde Vatan Cephesi ocağı kuruldu (Zümrüt Rize, 7 Nisan 1960). Ardeşen'de 1 Mart 1960'da kalabalık bir vatandaş topluluğunun katılımıyla Vatan Cephesi ocağı açıldı (Memleket, 2 Mart 1960). Ocağın idare heyeti şu kişilerden oluşmaktaydı: Sabit Başaran, Osman Ergün, Kazım Kabaoğlu, Mehmet Kahveci, Besim Bursalı, Osman Kalaycı ve Rıza Yıldırım (BCA, 10.9/ 217.672.2).

Pazar'da Vatan Cephesi, Rize DP İl İdare Kurulundan Nahit Orgen, Lütfü Vardal ve Ahmet Karalı'nın iştirakiyle kalabalık bir törenle açıldı. Ocak başkanı yaptığı konuşmada şimdilik 225 kişinin CHP'den istifa ederek Vatan Cephesi'ne katıldığını bu sayının sonraki günlerde çok daha fazla artacağı belirtmiştir (Memleket, 2 Aralık 1959). İl Başkanı'nın genel merkeze bildirdiği göre 1957 yılında 1960'a kadarki sürede DP'ye 4.486 kişi katılmıştır (BCA, 10.9/ 217.674.4).

DP'ye katılımların yanı sıra partiden istifalar bu yılda da devam etmiştir. Basında yer alan bir habere göre Müftü Mahallesi'nden ayrılarak yeni oluşturulan Arka Mahalle'de CHP ocağı kurmak için DP'lilerin de aralarında bulunduğu 9 kişilik bir grup CHP'ye katılmıştır (Zümrüt Rize, 18 Şubat 1960). 17 Şubat 1970 günü sekiz kişi

daha CHP'ye kayıt yaptırmıştır. Ardeşen'in Topluca köyünden İlyas Uçak, Bilal Uçak, Hasan Berge ve yedi arkadaşı, Murat köyünden Rasim Kesin, Doğanay köyünden İzzet Aksamaz ve 11 arkadaşı DP'den istifa etmiştir. Yine Murat köyünden CKMP'li Mehmet Karakaş ve dört arkadaşı, Der pazarı'ndan bir grup DP'li de CHP'ye katılmıştır (Zümrüt Rize, 15 Mart 1960, 18 Nisan 1960). DP'nin Ardeşen ve Pazar teşkilatının kurucularından Murat Bakan, 14 Şubat 1960 günü partisinden istifa etmiştir. İstifa nedenlerinden birini 1954'den sonra CHP'den kovulan kötü niyetli kişilerin DP'de toplanmasıyla partinin siyasi itibarının düşürülmesi olarak belirtmiştir (Zümrüt Rize, 19 Şubat 1960).

CHP İl Teşkilatı, Ankara Radyosundan Rize'den Vatan Cephesi'ne katılanlar arasında adları okunan Sandıktaş köyünden Şevket Selimoğlu ile annesi ve adı okunan diğer Selimoğulları'nın DP ile ilgileri olmadığını belirtmiştir. Zincirliköprü CHP Başkanı da radyoda kendi köyünden adları okunan kişilerin öteden beri DP'li olduklarını, radyonun eski kayıtları okuduğunu ifade etmiştir (Zümrüt Rize, 15 Ocak 1960). CHP Pazar eski ilçe başkanı Muhiddin Basa, Vatan Cephesi açma teşebbüsü ve CHP çalışmalarını desteklediği gerekçeleriyle partiden ihraç edilmiştir (Zümrüt Rize, 8 Ocak 1960).

Öte yandan 15 ay kadar önce DP'ye katılan Can Bayar adlı genç, İstanbul ve Ankara olayları nedeniyle DP Rize İl Başkanlığına gönderdiği dilekçe ile partisinden istifa etmiştir:

“Atatürk'ün Türk gençliğine emanet ve vasiyetini yerine getirmek mecburiyetinde bulunan Türk gençliğine son olaylar münasebetiyle reva gören siyasi bir teşekkülde bulunmak asil kanım ile kabili telif olmadığı gibi bilhassa Atatürk'ün ruhunu rencide etmemek amacıyla yanlış bir istikamete yol alan partiden istifa ediyorum.” (Zümrüt Rize, 13 Mayıs 1960)⁹

Sonuç

Türk siyasal hayatında kutuplaşmanın en açık örneklerinden biri Vatan Cephesi olayı ile yaşanmıştır. Dönemin iktidar partisi DP ile başta CHP olmak üzere diğer muhalefet partileri arasındaki çekişme halkı iki cephe arasında keskin bir bölünmeye sürüklemiştir. Adnan Menderes'in 12 Ekim 1958 Balıkesir mitingindeki konuşması ile başlayan ve 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi ile biten bu dönem, yaklaşık 20 ay sürmüştür. Belirtilen siyasi çekişmenin Rize'deki yansımalarının incelendiği bu çalışmada, halkın belirgin olarak DP'ye teveccüh ettiği görülmüştür. Bilhassa daha önce DP'den ayrılarak diğer partileri geçen Rizelilerin eski partilerine geri döndükleri anlaşılmıştır. Muhalif partilerden istifalar da HP'nin CHP'yle ve TKP'nin CMP ile birleşmesinin önemli bir yeri vardır. Partililerin bir kısmı bu birleşmeye sıcak bakmamıştır. CHP dışında özellikle son iki seçimde vilayette oylarını arttıran CMP'den DP'ye yoğun bir geçiş gözlemlenmiştir. Öte yandan DP'de de istifalar hatırı sayılır düzeyde gerçekleşmiştir. Bunda teşkilat içerisindeki hizipleşmenin rolü büyüktür. Ayrıca partiye yeni katılan kişilere tepki göstererek istifa edenler olduğu da görülmüştür. CHP'de de DP'de olduğu gibi hizipleşmelerden kaynaklı istifalar gerçekleşmiştir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Arşivi

10.9/ 217.672.2.

10.9/ 217.674.4.

10.9/ 15.46.2.

⁹ İstifa mektubunu yayımlayan ve haberin başında “İstanbul ve Ankara hadiseleri dolayısıyla gençler arasında DP idaresine karşı Antipati devam etmektedir.” ifadesi düşen Zümrüt Rize gazetesi sahibi ve yazı işleri müdürü Mustafa Ardal hakkında soruşturma açıldı. Soruşturma sonucunda TBMM Tahkikat Encümenininin 29 Nisan 1960 tarihli Ankara'da vuku bulan hadiseler hakkında hükümetin ve örfi idare kumandanlıklarının yapacakları resmi beyan ve tebliğler haricinde her türlü haberin yasak edilmesi kararına uymadığı gerekçesi ile gazetenin ilgili nüshası toplatıldı. BCA, 10.9/ 15.46.2.

Sürelî Yayınlar

Zümrüt Rîze

18 Kasım 1958	11 Temmuz 1959	22 Aralık 1959
29 Aralık 1958	22 Temmuz 1959	8 Ocak 1960
19 Mayıs 1959	30 Temmuz 1959	15 Ocak 1960
4 Haziran 1959	22 Eylül 1959	18 Şubat 1960
9 Haziran 1959	19 Ekim 1959	19 Şubat 1960
23 Haziran 1959	22 Ekim 1959	15 Mart 1960
2 Temmuz 1959	1 Aralık 1959	7 Nisan 1960
8 Temmuz 1959	7 Aralık 1959	18 Nisan 1960
10 Temmuz 1959	11 Aralık 1959	13 Mayıs 1960

Memleket

20 Kasım 1959	9 Şubat 1960	29 Nisan 1960
2 Aralık 1959	2 Mart 1960	14 Mayıs 1960
26 Ocak 1960		

Ulus

8 Şubat 1959
4 Haziran 1959

Zafer

13 Ekim 1958
15 Aralık 1958
27 Aralık 1958

Telif ve Tetkik Eserler

- Aslan, Z. (2013), “Trabzon’da Vatan Cephesi (12 Ekim 1958-27 Mayıs 1960)”, *Karadeniz Araştırmaları*, (36), 129-148.
- Başaran, S. (2019), “Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)”, Zehra Aslan-Mustafa Arıkan (ed.), *Cumhuriyet Döneminde Rîze II (1950-1983) Siyasî Temeller*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, Ankara, 15-94.
- Doğaner, Y. (2013), *Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- (1959), “Faydasız Gayretler”, *Zümrüt Rîze*, 4 Haziran, 1.
- Öymen, A. (2013), “... *Ve İhtilal*”, Doğan Kitap, I. Baskı, İstanbul.
- Tunç, B. (2017), “Eskişehir’de Vatan Cephesi”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (52), 198-212.
- Uyar, H. (2012), *Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek Vatan Cephesi*, Boyut Yayınları, İstanbul.

EXTENDED ABSTRACT

The tension between the government and the opposition, which continued to increase since 1945, when the multi-party life started again, reached its peak in the third term of the Democratic Party (DP) government. The extremely aggressive attitude of the opposition and the unification movement of some parties caused anxiety and anger in the DP.

Menderes defined the opposition parties, especially the Republican People's Party (CHP), as the "Discord Front". In his speech in Manisa on October 12, 1958, he announced that the government would establish the "Fatherland Front" against this Discord Front. After the call, many people who are or are not a member of a party from all over the country started to join the Fatherland Front and the DP. Those who resigned from the ruling party also joined the Union of Forces, which was formed under the leadership of the CHP and Freedom Party (HP), thus the CHP. In this study, the activities of DP to establish a Fatherland Front in Rize province were examined. The reasons for the transition of the people of Rize between parties were mentioned. Archival documents and the press were mainly used in the study.

Immediately after Adnan Menderes announced that the Fatherland Front would be established, successive resignations came from the opposition parties in the Rize province, and transitions to the Fatherland Front and the DP began. Some people who joined the Fatherland Front reported this situation to the Prime Minister through telegrams. The first document in this direction belongs to İsmail Yılmaz from Yokuşlu village of Karadere sub-district of Rize center, dated 23 October 1958.

In the available records, it is seen that the most resignations from the CHP took place in Ardeşen district. Among those who resigned, there were also party leaders and local authorities. The decision of merging CHP and HP was not welcomed by supporters of the HP. Therefore, many citizens moved to the DP. A substantial number of CKMP members also joined the DP in Rize. Likewise, the unification of the Turkish Peasants' Party and the Republican Nation Party (CMP) had reactions especially from the supporters of the CMP in Rize, and the transition to the DP accelerated.

In some of the telegrams sent to the DP and Adnan Menderes, high numbers of resignations are mentioned. Although it is not possible to determine the accuracy of the numbers, it is likely that it is exaggerated. In addition to party members, it is seen that citizens who had never been a member of any political party previously joined the Fatherland Front. On the other hand, it was claimed that DP administrators had made various promises in order to open a Fatherland Front within the province. According to a news report in the press, promises were made to the public that neighborhood roads would be improved, or a tea workshop would be opened in return for opening a Fatherland Front Hearth.

It is understood from the telegrams that there were serious problems in the DP provincial organization while the registrations to the DP were continuing. As a result of these troubles, some party members were expelled, while others resigned and moved to the CHP. There were also some people who resigned from the DP because they were not satisfied with the way İnönü was treated.

Due to this polarization in the political arena and increasing resignations, the CHP formed committees and started trips around the country. District and village congresses were held with large participation, and citizens were frequently interviewed. Another reason for the acceleration of activities in the CHP wing was the thought that early elections may have occurred. It is stated in the press that CHP Headquarters, which wanted to get a good result from Rize in this expected election, gave weight to this province.

After the call of Menderes, many resignations from opposition parties and participation in the Fatherland Front and DP were observed in Rize. Likewise, there were those who resigned from the DP and joined the CHP. On the other hand, it is understood that some news of resignation and participation in the Fatherland Front were unfounded. This period, which started with Adnan Menderes' speech in the public meeting in Balıkesir on October 12, 1958 and ended with the military intervention on May 27, 1960, lasted for about 20 months.